

Krúdy Gyula családi irodalmi indíttatása

Szabolcs megye egyik legismertebb és legjelesebb írójának, Krúdy Gyulának irodalmi munkássága, életműve sokoldalúan és részletekbe menően feltárt. Ennek ellenére nem lezárt, s a hely- és irodalomtörténeti kutatás még számos ténnyel gazdagíthatja. Erre teszünk itt kísérletet annak reményében, hogy az alább felsorolt s eddig nem ismert tények és adatok, ha csak morzsákkal is, de gazdagítják a művészi pályakép felrajzolását.

Általánosan ismert a 48-as nagypapa, id. Krúdy Gyula szellemi, történeti, nagyszülői hatása az unoka szellemi, erkölcsi fejlődésére. Viszont kevés figyelmet fordított az eddigi kutatás a nagyapa publicisztikai, írói munkálkodására. Hasonló a helyzet az édesapa megítélésével is. Általában igazságos és szigorú, az id. Krúdy bohémosságait továbböröklő, de a realitások talaján álló édesapa ifjúkori, költői, színészi szárnypróbálgatásairól, az ügyvédi gyakorlat során kifejtett publicisztikai írásairól és a középkorú férfi szerepvállalásáról nem esik szó, sőt ez utóbbit az író jeles kutatója, Katona Béla adatok hiányában ki is zárja.¹

Id. Krúdy Gyula a 48-as hős és publicista

Krúdy Gyulát, az író a család történetének ismerete nélkül nehéz megérteni. Írói fejlődésére, a nagyapa gyakorolta a legnagyobb hatást. A 48-as honvéd százados² és annak testvére egyértelműen a szintén legendás Kálmán nagybácsi átélt történetei sok témát adtak az író unokának. Szintén általános megállapítás és családi jellemvonás a bohémosság. A korosztályokon átívelő, génekben rögzült és örökölt személyiségjegyre id. Krúdy Gyula ifjúkorából szóló történetet idézünk. Igaz ugyan, hogy az író által is felépített hősi dicsőenyre, az ifjú jogász nagyapa szabadságharcos szereplésének kezdetére vonatkozóan árnyékot vet a nógrádi kortárs, ifjúkori barát és ügyvéd pályatárs, a később neves irodalmárrá lett Nagy Iván öt éve megjelent naplója.³ Viszont a hitelt érdemlő tényeket nem szabad elhallgatni, már csak azért sem, mert a személyiségjegyek között nem ez volt a meghatározó.

1848-ban „A haza veszélyben van” felhívásra szerte az országban hazafias érzülettel, cselekvő részvétellel válaszolt az értelmiségi fiatalok nagy része. Más és más volt a személyes körülmény és indíték. Erre jó példát szolgáltat az alábbi idézet, azon túlmenően, hogy rávilágít a hőssé válás útjára lépő nagyapa néhány jellemvonására. Nagy Iván esetében a haza védelmére irányuló személyes döntés meghozatalában éppen Krúdy Gyula volt a meghatározó körülmény.

Az alábbiakban azokat a részeket idézzük Nagy Iván naplójából, amely Krúdy Gyulával kapcsolatosak.

„Krúdy Jánosnak fia Krúdy Gyula ügyvédi vizsgát tett fia, annyit hengegett, annyit hánytorgatta már otthon Nógrádban a hazafiságot – mint azt [nekem maga] beszélé – és annyit járt otthon a nyelve a honvédségről, hogy utoljára akadtak, kik kereken megmondták neki, hogy illenék már neki is a szavak helyett tenni, és ha jóra való fiatalember, felcsapni a haza mentésére s védelmére toborzott honvédszászlóaljnak egyikébe. A fiatalember tehát augusztus 15-én lejött Pestre, de nem volt bátorsága magában, és egyedül beállani. Pajtás kellett neki. Felkeresett engem, hozván különben is Zsiga bátyámtól nekem levelet és 4 font és néhány lat ezüst-súlyú, néhai jó atyánk magyar díszruháiról való gombokat, melyeket a haza oltárára felajánlottunk mi testvérek.

Az én említett pajtásom tehát arra toborzott és összetett kezekkel könyörgött nekem, hogy miután neki otthoni hengegése miatt okvetlen becsületbeli dolog a beállítás, menjek vele, hogy egyedül ne legyen. Megvallom, ismerve a pajtás könnyelműségét, mondhatni léhaságát, nemigen volt kedvem – főleg vele – megindulni. Azonban – tán utoljára is szánalomból – egy nap i könyörgés után, főleg miután igen kényes húrokat pengetett: a haza veszélyét, hazafiságot, féltetve önérdekemet és barátom és laktársom Majer Károly lebeszélő tanácsait, reáálltam és

¹ Katona Béla: Krúdy Gyula pályakezdése. Bp., 1971. 30. old. (A továbbiakban: Katona, 1971.)

² Több helyen huszárkapitányként említik, pontatlanul.

³ Nagy Iván naplója. (Visszaemlékezése.) Szerkesztette: Tyekvicska Árpád. Balassagyarmat, 1998. (A továbbiakban Nagy, 1998.)

elhatároztam magamban, hogy menedek. Nem akarván hazafiságban hátrább állni a pajtásnál, kinél ez – mint utóbb is kitént – csak hengegés volt, és ő engem szépen, mikor jobb hely akadt, cserbenhagyott, amint azt sorjában megemlíteném. Meglévén az elhatározás, augusztus 17-én jelentettük magunkat a honvédtoborzó bizottmánynál, melynek folytán a Leopold utcai földszinti kis-kaszárnyába mentünk, hol Ficsór, Estei ezredbeli cs. kir. kapitány, az orvos (névét elfeledtem) és Zsofcsák nevű biztos jelenlétében megvizsgáltak meztelenül és alkalmasnak találtak. Magasságom 5 láb, 4 hüvelyk és néhány vonalnyiért. E szerint megkapván a beiktatási vagy bevételi cédulát, a beállási foglalópénzt az országnak visszaajánlottam. Azután mentünk a Károly-kaszárnyába Gedeon nevű őrnagyhoz, ki a honvédeket ide-oda vezényelte. Pajtásom nagyon szeretett volna messze menni, ennél fogva az Erdélyben akkor szervezkedő 11. vagy 12. zászlóaljhoz kére[t]szkedtünk. Azonban Gedeon állítása szerint oda csak erdélyi fiak soroztatván, tanácslá mennék a Dunántul[on] Szombathelyen alakult, most Pápán állomásozó VII. honvédzászlóaljhoz, hová ajánlati fog tizedeseknek. Szívesen fogadtuk és ott meg is ösmerkedtünk eleve egy bajtárssal, Döry János zalai fiúval, a VII. zászlóaljból tizedessel, ki lőpor végett járt itt Pesten és visszasietvén tőle a viszon[t]lálásra kezét szorítottunk.

Gedeon kért, maradnánk itt harmadnapig, akkor elkészülvén, vinnénk el a VII. honvédzászlóalj zászlaját is, mely a Váci utcában Brunnernél készítettet. Nagyon örültünk a megfiszeltetésnek és megváltuk.⁴

Az augusztus 19-én útbaindult fiatalok 20-án délután érkeztek Pápára a 7. honvédzászlóaljhoz. Beosztásukra 22-én került sor. Nagy Iván a 4., Krúdy Gyula a 2. században kapott beosztást.⁵ Nem feladatunk itt a két fiatal honvéd szabadságharcos útjának bemutatása. Ott voltak a zászlóaljokkal a pákozdi csatatéren, hallgatták Kossuthot a parendorfi táborozás időszakában. E táborban váltak el útjaik. Erről az október végi napokról a naplóíró a következőket jegyezte fel: „E napokban reám nézve más fontos körülmény adta elő magát. Tudniillik az országban több honvédzászlóaljak alakítottak, arra nézve felszólítottak az előbb alakult honvédzászlóaljak, többi közt a mieink is, hogy az altisztek[ből], főleg a tizedesekből adjon[ak] ezen új zászlóaljhoz egyéneket, kik ott az újaknál őrmesterek lesznek. E rendeletet a zászlóaljparancsnokság is (Zinner akkor már őrnagyunk) tudatta [a] legénységgel. Nekem eszem ágában sem volt mozdulni.

Azonban az én társam Krúdy Gyul[a], ki jelleme, modora miatt itt már jó elővéleményét elveszté, szabadulni akart, lehet, hogy a lőporszag is ösztönözte. Ismét hozzám rohant tehát, mindenképp könyörögvén, hogy miután ő elmegy, így áttéteti magát, én is (ki vele jöttem) menjek, jelentsem magam az őrnagnál. Hangsúlyozta főleg azt, hogy itt nehéz lesz előre mennünk, miután a Dunántúlról valók mind és egymással többféle viszonyok által összeszővődve, ezek csak egymást fogják előretolni. Beszélte aztán barátságáról s. a. t. Végre sok mindenféle argumentuma, emlegetődzése elszédített és elhatároztam magam én is, hogy megyek hát Komáromban alakult (mondás szerint nógrádiakból [álló] XVIII. zászlóaljhoz őrmesternek. Jelentettem magam [...] az őrnagnál, ki igen sajnálkozott, és főleg Szigethy [Mihály] zászlóalji főorvos sympatheticus mellett inte, hogy maradjak, hiszen úgymond most terjesztetem föl hadnagyul. Mondám, nem maradhatok, mert társamnak szavamat adtam. »Na, Isten neki« – mondá az őrnagy, a kinevezés meglesz és nemsokára majd visszajő. Egy tekintetben a sors jól akarta így. Elvégezvén az őrnagy i rapportot, találkozom Krúdy Gyula társammal, hát a szemtelen legyőzött. Tudniillik e napon valami ruhabizottsághoz vezényeltetett ott a táborban őrmesterül, illetőleg írnokul, így megszabadulván a tábori szolgálattal és a puska-por illattól, jónak látta biztonságban ott maradni. Nem bízgattam őt, hagytam a sorsra mindent. Nem is láttam őt többé a forradalom megszűntéig.⁶

Krúdy Gyula honvéd sorsa magának a résztvevőnek a visszaemlékezéséből követhető nyomon. Ennek megírására az 1880-as évek közepén került sor. Dudás Ödön szintén 48-as szereplő kezdeményezte egy „A magyar hadsereg tisztikara 1848–49” című életrajzokat tartalmazó gyűjtemény kiadását. A szabolcsi volt honvédtisztek életrajzainak begyűjtésére a

⁴ Nagy, 1998. 64–64. old.

⁵ Nagy, 1998. 64–65. old.

⁶ Nagy, 1998. 77–78. old.

nyíregyházi Kralovánszky László volt honvédszázadosot kérte fel közreműködésre. Eredményes volt a kezdeményezés, mert a szabolcsi szereplőkről több mint tíz önéletrajz, életrajz maradt az utókorra.⁷

Id. Krúdy Gyulának nem ez volt az első közzétételre szánt írása. Az érthetőség kedvéért azonban először ezt tesszük közzé:

„Nyíregyháza, nov. 21. 1884.

Tekintetes Dudás Ödön Úrnak!

Pacsér

Folyó hó 15-én kelt becses soraiból örömmel vettem tudomást arról, hogy »Az 1848/49-es magyar hadsereg tisztikara« című munkáját sajtó alá készült bocsátani; és felette sajnálom, hogy ezuttali betegeskedésem miatt gátolva vagyok a munkájához azidőbeli adatok leírásával szolgálhatni. Csekély személyem életrajzát azonban dióhéjba szorítva, óhajához képest, van szerencsém a következőkben közölni.

Születtem 1823. évben Nógrád megyébe kebeleztet Szécsénykovácsiban, atyám Krúdy János földbirtokos és táblabíró volt. Mint már okleveles ügyvéd 1848. év elején Nógrád megyében t. aljegyzőnek lettem kinevezve. A beállott nagy nemzeti mozgalom azonban megyei szolgálatomból csakhamar kiszolgáltott, és mint közhonvéd a magyar hadseregbe beállottam, és mint ilyen, az éppen akkor Vas megyében alakult 7. honvéd gyalog zászlóaljhoz lettem beosztva.

E zászlóaljjal az első csatát Sukoró-Pákozdnál Jellasics horvát seregével vívtam és örmesterre lettem kinevezve. A második csatát pedig Schwechátznál vívtam meg, ahonnet is meghátrálva Pozsonyban állapodtunk meg, és itt Görgey Arthur által hadnagynak lettem kinevezve, és a Pozsonyban volt hadsereg felszerelési parancsnoksághoz, mint segédtsiszt osztattam be, és így a 7. honvédszászlóaljtól megváltam.

A Pozsonyból történt hátrálás alkalmával én 16 dereglye hajó ruhakészlettel Komárom várába lettem parancsolva, ahol is pár hét után, saját kérelmemre fegyver alá lettem a 18. honvéd gyalogzászlóaljhoz beosztva.

E zászlóaljjal, a hadsereg hátrálásával a vár őrizetére lett, mintegy 6000 főnyi [had]tettel hátra hagyva, és így a nevezetes 1848/49-ik téli körülfoglalást és táborozást keresztül éltem.

A várnak 1849. évi április 20-i nagy győzelmes ütközetével történt felszabadítása után én a 18. honvédszászlóaljjal folyvást a Csallóközben voltam, és az ottani hadműveletekben vettem részt, amidőn is főhadnagyi rangra emeltem. Innét az orosz hadak betörése miatt történt visszavonuláskor a Vác mellett, túl a dunai részen, Ácsnál és Szőnynél 1849. július 2-án és 21-én vívott két ütközet után, amidőn Görgey főparancsnok hadseregével a visszavonulást megkezdette, általa a zászlóaljam épp az ok miatt, mivel a vár viszonyai, körülményei és szolgálataival már a téli körülfoglaláskor ismeretet szerzett, újból a vár őrizetére lett hátra hagyva.

Az 1848. augusztus 3-i nevezetes kitérés alkalmából vívott fényes eredményű csatában részt vettem, és ezen időben újoncokból alakított 203. honvéd gyalogzászlóaljhoz, mint százados lettem kinevezve.

A vár feladása tárgyában Klapka tábornok úr főparancsnok által összehívott utolsó haditanácsban a 203. zászlóaljból én és Lendvai Marci százados társam lettünk, mint követek kiküldve, ahol én a vár azonnali feladása ellen szónoklatot is tartottam, amíg követtársam Lendvai Marci a vár azonnali feladására szónokolt.

Amidőn lekötendő köszönetemet fejezem ki tisztelt uraságodnak ismeretlen személyemhez intézett soraiért, egyidejűleg ígéretbe teszem, hogy egészségem helyreálltával, ha netalán a Nagy Korszakból jövőben bővebb leírású adatokkal óhajtana megismerkedni, készségesen fogom azt teljesíteni.

Kiváló tisztelettel és hazafiúi üdvözléssel

Id. Krúdy Gyula⁸

⁷ Sárosi Ferenc: Heten egy családból a szabadságharcban. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle. Nyíregyháza, 2001. 2. sz. 140., 151. old.

⁸ Dudás Ödön gyűjtemény. Országos Széchényi Könyvtár. Kézirattár: Fol. Hung. 1368. fol. 325–330. old.

Amint a fenti levélből is kiderül, Klapka tábornok komáromi kapitulációja megosztotta a védőket. Erről a kérdésről 1884-ben az Egyetértés című lap 154. számában jelent meg egy dolgozat, amelyre a szemtanú Krúdy válaszolt s tette közé az esemény általa megélt leírását. „Az utolsó haditanács” címmel.

Mivel nem feladatom az idős Krúdy Gyula publicisztikai írásainak összegyűjtése, elemzése s azok hatásának kimutatása az unoka irodalmi fejlődésére, így csak jelzés értékűen teszem közé az általam legkorábról ismert, nyomtatásban megjelent, fenti címet viselő dolgozatot.

„Az utolsó haditanács”⁹

Az Egyetértés ez évi 154. számában »A komáromi vár kapitulációja« cím alatt Thaly Zsigmond 48/49-i honvéd ezredesnek közzétett abbéli helyreigazítását, hogy Kosztolányi Mór honvéd ezredes nem volt az egyetlen, ki a vár kapitulációját alá nem írta, mert úgymond azt, ő sem írta volna alá – a történeti igazsághoz híven ki kell egészítenem azzal, hogy a várbeli összes törzstisztek közül tudomra és emlékezetemre, egyedül Kosztolányi Mór, Thaly Zsigmond és gróf Eszterházy Pál honvéd ezredesek nem szavaztak a vár feladása mellett. Ezt pedig onnét tudom és állíthatom, mert azon a történetileg nevezetes utolsó honvéd haditanácsban, mely egyedül és kizárólag a vár feladása és a feladás feltételeinek megállapítása tárgyában gyűlt össze, a 203. honvéd gyalogzászlóalj képviselőjében én és Lendvay Marci százados társam, mint követek voltunk jelen.

Mint hogy pedig az érdekelt, történetileg nevezetes honvéd haditanács alakításáról és lefolyásáról eddigig, úgyszólván, mi sem jutott a nyilvánosság elé e közleményem kiegészítéséül, ezúttal felhasználom az alkalmat, hogy egynémely kimagasló adatot híven, habár csak dióhéjba szorítva is köztudomásra hozzak.

Ez az utolsó honvéd haditanács, Klapka György tábornok és várparancsnok elnöke alatt, az úgynevezett öregvár egyik meglehetősen szűk szobájában, a délelőtti órákban tartott, a törzstiszteken kívül a várbeli honvédszászlóalj a saját kebelükből kiküldött követek által voltak képviselve, de körülbelül csak negyven-ötvenen lehettünk a szobában, kik a tanácskozásban tényleg résztvehetünk.

Az elnöklő tábornok, amint egy három öl hosszú zöld posztóval bevont asztalfőnél helyét elfoglalta, ülve tartott megnyitó beszédében, katonásan de elég kimerítően ismertette az általános szomorú helyzetet, s a várnak, bizonyos meghatározandó feltételek alatt való feladását hozta javaslatba.

Utána első sorban Lestyák avagy Lesták gyalog zászlóaljbeli százados emelt szót és meglehetősen hosszas, hazafiúi túztól lángoló, erős kifejezésekkel kísért beszédében, a vár korai feladása ellen érvelt. E beszéd hatása alatt az elnöklő tábornoknak, általánosan ismert szelíd arca, feltűnően kipirult és a nála szokatlan nagy ingerültséget áruolta el olyannyira, hogy a százados beszédébe hevesen közbe is szólott, nagy izgatottságában annak szavait félreértette, és elég helytelenül azt, személye és honfiúi ténykedéseire nézve sérelmesnek találta, mert e beszéd végeztével, adott válaszában, soha senki által kétségbe nem vont hazafiságára hivatkozva, védekezett oly vádak ellen, miket soha senki sem emelt ellene. E felette izgatott kedélyállapotban tartott elnöki válasz után én, ki mellette jobbján állottam, emeltem szót, és az előttem szólott századostársam félremagyarázott szavainak helyes értelmezését és az elnök izgatottságának indokolatlanságát igyekeztem kimutatni, kijelentvén hasonlóképpen én is, hogy a vár feladását ezúttal még korainak tartom. Utánam a mellettem állott Lendvay Marci követ-társam szólalt fel és rövid beszédében, az elnöklő tábornok javaslatához, a várnak azonnal való feladásához csatlakozott.

A haditanácsban tehát egyedül csakis én és két századostársam szólaltunk fel és Lendvay Marci pártoló beszéde után az elnök azonnal fel is tette a kérdést: elfogadja-e a tanács javaslatát, igen vagy nem? Mire a nagy számban jelen volt törzstisztek részéről »igen« felkiáltások után az elnök a vár feladását, mint a haditanács többségének határozatát, ki is mondotta.

E határozat kimondása után, Eszterházy Pál gróf ezredesnek fennhangon és izgatottan tett ama felhívására, hogy vele együtt mindazok, kik a határozattal ellenkező nézetben vannak, a tanácskozást hagyják el, abban tovább részt ne vegyenek, mi vele együtt mintegy húszan

⁹ Uo. 329. old. (E dolgozat egy kivágott újságlapon található, az újság maga ebből nem azonosítható.)

csakugyan el is távoztunk és így a tovább folytatva tartott tanácskozásban, melyben a feladás feltételeit állapították meg, már részt sem vettünk. Amidőn e nagyon is szűk keretbe szorított és csakis Thaly Zsigmond volt bajtársam felszólalása következtében tett közleményemet befejezném, egyidejűleg az orsz[ágos] honvéd-egyletkezéssel azzal a figyelmeztető hazafias kérésrel járulok, hogy amennyiben harminchat év lefolyása után sem bír nemzetem egy tömör, az egész 48–49. nagy történelmi eseményeket önmagában híven és egészben felölölő és teljesen kiegészítő munkával: vegye kezébe a kezdeményezést és a még élő ama korbéli bajtársaktól igyekezzék hovaelőbb beszerezni mindazokat a részleteket, melyek a nagy történelmi munka lehető teljes kiegészítéséhez elengedhetetlenül szükségesek. A több oldalról hazánk ellen egy időben indított támadások következtében a több helyen egyidejűleg vívott csatákról és e közben felmerült nagy történelmi eseményekről egyes emberek biztos tudomással sem bírhatnak. És amikor majd a lehetőségig összeszerzett hű adatok birtokában lesz, szerény nézetem szerint, a M[agyar] T[udományos] Akadémia közbejöttével, a nagy történelmi munka megírásával egy teljesen megbízható szakértő hazafi bízandó meg. Ennek a beszerzett hű adatok rendelkezésre bocsátandók s az író nagy munkájáért nemzeti díjazásban részesíttessék, mert szerintem e nagy történelmi munka, mint hazai közös kincs, egyesek tulajdonát nem képezheti.

Nyíregyháza, jún. 22. 1884.

Krúdy Gyula
1848/49-i honvéd százados
komáromi kapituláns”

Id. Krúdy Gyula közéleti tevékenysége egyrészt a Nyíregyháza városi képviselőtestületi, másrészt a megyei és országos honvédegyleti munkában merült ki. Honvédegyleti munkája már debreceni ügyvédeskedése idején megkezdődött. Nagykállóba, majd Nyíregyházára költözésétől mintegy négy és fél évtizeden keresztül volt a negyvennyolcas honvédek helyi és országos szószólója. A Szabolcsmegyei Honvédegyletben vezető szerepet 1884-ben vállalt. Mintegy másfél évtizedes alvó állapotából az egyesületet 1884-ben az úgynevezett Görgy-féle igazolási ügy rázta fel. Az október 5-én tartott közgyűlésen újválasztották az egyesület vezető szerveit. Id. Krúdy Gyula ekkor lett a választmány tagja. Még ugyanezen az ülésen tárgyalták meg a Görgy kérdést. Témánk szempontjából azért van ennek jelentősége, mert Krúdy honvéd százados határozati javaslatát fogadta el az egyesület közgyűlése, s később ezt a határozati javaslatot tette magáévá az országos honvédegyülés is. A megítélésben nem alakult ki egyetértés sem helyben, sem országos szinten. Az ítékezés megosztotta a volt honvédek is, azonban Görgy hazaárulónak bélyegzése azon nézetnek a többségi megnyilvánulása volt, amely Krúdy Gyula érvelésében a következő módon nyilvánult meg: „Nem tartom felmenthetőnek azt, aki 35 évig viseli a hazaárulás vádjának terhét; holott csak egy szavába kerül neki az önigazolás, ha erre Kossuthot felkéri vala. Görgynek csak két teendője volt. Vagy felmenteni, vagy föbbe lőni magát. Egyiket sem tette. Tehát a vádat beismerte.”¹⁰

Id. Krúdy választmányi tagsága 1890-ig tartott. 1890. szeptember 27-én hunyt el Nyíregyháza nagytekintélyű polgármestere, a Szabolcsmegyei Honvédegylet elnöke, Krasznay Gábor, akinek utódjául az egyesület élére id. Krúdy Gyula 48-as honvéd századosot választották meg.¹¹ Elődei az elnöki székben igen neves személyek voltak: Kállay Emmánuel alispán, Rakovszky Sámuel honvéd ezredes, Elek Ferenc honvéd alezredes, Krasznay Gábor honvéd százados. Elnöki tisztét haláláig, 1913-ig töltötte be. Maga az egyesület az I. világháború zűrzavarában enyészett el.

Id. Krúdy elnöksége idején az egyesület és a sajtó kapcsolata érzékelhetően javult. Rendszeressé váltak Nyíregyházán az október 6-i ünnepek. Ezekre az elnök közleményei figyelemztettek s hívták meg a város hazafias érzelmű lakosságát.¹²

1892-ben Kolozsvárott megkezdte működését az „1848–49. Történelmi Lapok” című újság, amely hivatalosan is 1848/49. hagyományának ápolását vállalta fel. Országosan széles körű

¹⁰ Tóth Sándor: Vázlat a Szabolcsmegyei Honvédegylet történetéhez. 1861–1918. In: Tóth Sándor: Koszort a hősnök sírhalmára. Nyíregyháza, 1999. 186–191. old. (A továbbiakban Tóth, 1999.)

¹¹ Uo. 195. old.

¹² Uo. 192. old. (E helyen id. Krúdy Gyula egyleti elnök Bencs László Nyíregyháza polgármesteréhez írt levelének kéziratban maradt másolata olvasható.)

tudósítói hálózattal rendelkezett a volt honvédek köréből. Ez a lap orgánuma volt a honvéd-egyleteknek is. E lap hivatalosan elismert munkatársa Szabolcs megyéből id. Krúdy Gyula egyesületi elnök volt. Rajta kívül publikált még Krasznay Péter honvéd hadnagy, fősolgabíró Kemezsérről, Mezőssy László honvéd százados, megyebizottmányi tag Nyirpazonyból.¹³

Alábbiakban a fenti lap hasábjain 1893-ban megjelent írását tesszük közzé:

„A 48–49. honvédbajtársakhoz
(Orsz. közgyűlési ügyek tárgyában)

Kedves bajtársaim!

A honvédegyetek országos központi bizottságának múlt október hó 24-én tartott ülésében hozott, és a honvédegyeteknek is megküldött általam mai nap vett határozata szerint, a rendes országos honvéd közgyűlés újból Budapestre, jövő hó 12. napjára lett összehívva.

A központi bizottság eme nem remélt ténye még a legmérsékeltebb gondolkozású bajtársaink körében is kell, hogy nagyobb indignációval találkozunk, mert jogos volt az a feltevésünk, hogy a központi bizottság meggyőződően az előző neheztelt határozatához használt indokának valótlanságáról s tarthatatlanságáról, az egyetek nagyobb részében emiatt történt felháborodás lecsillapítása végett – az ismert országos honvédgyűlés határozatához képest – a rendes közgyűlést most már Szegedre fogja kitűzni.

Fájdalom, e jogos reményünkben csalatkoztunk!!

Ennélfogva egész bizalommal az iránt kérlek fel szeretett bajtársaim, hogy a jövő hó 11-én Budapesten tartandó elértekezletre az egyetek küldöttei teljes számban megjelenjenek, hogy ott többségünkkel a jogtalanul összehívott közgyűlés megtartását megakadályozzuk, az egyetek között felállott bajtársias egyetértést, mely a központi bizottság jogtalan és tapintatlan eljárásával megzavartatott – újból még erősebbé fűzzük, hogy az üresedésben lévő elnöki szék betöltése iránt, a személyt illetőleg – közös megállapodásra juthassunk. Végre pedig hogy Krivácsy József bajtársunk által Budapesten 1893. október 21-én kelt, az összes egyeteknek megküldött, köriratában Mikár Zsigmond bajtársunk ellen emelt súlyos becstelentűző vádak tárgyában – a sürgős vizsgálat megejtése iránt intézkedhessünk, mert saját erkölcsi reputációnk e szomorú helyzet megvilágosítását elodázhatatlan kötelességünké teszi, tisztába kell jönnünk, még pedig sürgősen, – hogy az emelt súlyos vádak valóak-e, avagy sem? Ha nem valóknak bizonyulnak be, ez esetben a legsúlyosabb beszámítású rágalmazás tényét képezik, és szigorú megtorlást igényelnek, ha pedig az emelt vádak netalán igazoló alappal bírnának, e nem remélt esetben a vádlott egy percig sem maradhatna többé elfoglalt bizalmi állásban.

Bajtársias üdvözléssel a viszontlátás reményében

Nyíregyházán, 1893. november hó 11.

szerető bajtársatok

Krúdy Gyula

a Szabolcsmegyei Honvédegyet elnöke¹⁴

Id. Krúdy Gyula hazafias munkálkodása nemcsak a sajtó nyilvánosságán keresztül zajlott. Elvei megvalósítására, elgondolásai kivitelezése érdekében sok esetben közvetlenül fordult a megyei honvédegyetek vezetőségeihez. A következőkben a még élő 48-as honvédeknek az 1896. évi millenniumi ünnepeken való részvételéről szóló kéziratban fennmaradt elgondolását ismertetem:

„A 48–49. Honvédbajtársakhoz

Kedves bajtársaink!

A múlt évi szeptember 24. napján, Budapesten tartott országos honvéd gyűlésünk határozatából, a Csanád megyei honvéd egyesület által benyújtott azon indítvány tárgyában: hogy Hazánk ezer éves alkotmányos főnnállásának öröm ünnepélyén, honvéd egyesületünk is tevőlegesen részt vegyen; egy bizottság lett azon célból kiküldve, hogy az érdemben javaslatot készítsen, és azt jóváhagyás végett a központi bizottságnak mutassa be.

¹³ 1848–49. Történelmi Lapok. 1896. 8–9. sz. 77. old.

¹⁴ 1848–49. Történelmi Lapok. 1893. november 15. 214. old.

E bizottságnak, a központ által is helyeselt, egy olyan értelmű javaslata lett elfogadva, – miről mi, csakis a sajtó útján értesültünk – hogy testületünk részvétele csakis egyedül és kizárólag abból álljon, hogy az általunk viselt öltözetek mintái és használt fegyvernemek, a történelmi csarnok egyik fülkéjében, az arra kíváncsiak részére kiállíttassanak.

Testületünk, így jelentéktelen szűk korlátok közé összezsugorított részvételének szerintünk csakis az esetben lehetne helye, ha hogy 48-as honvéd a föld színén már nem léteznék. Ám, de amidőn Isten kegyelméből még ma is mintegy 18–20 ezer honvéd van életben, a nekünk számtal ily részvétellel mi egyáltalában meg nem elégedhetünk, abba bele nem nyugodhatunk.

Mert azon honvédség, mely a letűnt ezer évben kedves hazánk alkotmányos szabadságáért, az utolsó történelmileg nevezetes harcot megvívta, mely 1849. május 21. napján, élete feláldozásával a halált szóró golyók zápora között – Éljen a Haza – felkiáltással Ós Buda várába bevonult, nem vállalkozhat büszke önérzetében azon szerepre, hogy hazánk ezeréves megnyegzőjének öröm ünnepélyén, mint mostohagyermek félre vonultan, néma állásban, csakis a nagyközönség tömegét szaporítsa.

Sőt, nemzetünk szerint, igenis jogosult abbeli hazafias óhaja, hogy a nemzeti örömünnepély alkalmával, a nemzet kimagasló faktoraival együttesen bár, de különleges állásánál fogva, egy kidomborított impozáns tömegben, ugyan azon történelmi nevezetességű zászlóinak kibontása alatt, amelyeknek hadi becsülete megvédésében vérét ontotta, Ós Buda várában – Éljen a Király – felkiáltással első sorban felvonulhasson és ott, a nemzet közszeretetében tündöklő azon királyi pár előtt, mely első fejedelmi fényében, a szegény sorsú honvédeknek nyújtott segélyével egyszerűen azok katonai vitézségének elismerését dokumentálta, a 48-as honvédség mély tisztetének, igaz magyar őszinte szeretetének és hódolatának ünnepélyes alakban kifejezést adhasson.

Tudomásotokra hozzuk kedves bajtársaink, hogy mi e részben központi elnökségünkhöz már azon bajtársias kéréssel járultunk, hogy az ügyet magáévá tenni, hathatós pártfogásával és közbenjárásával sikerre vezetni kegyeskedjék. Nem kételkedvén, hogy ott helyesléssel ne találkoznék.

Az iránt kérünk fel, tehát kedves bajtársak, hogy hazafias intencionkat elfogadni, azt támogatni és előmozdítása végett központi elnökségünknel sürgős előterjesztéssel élni szíveskedjetekek avégből, hogy elnökségünk meggyőződve a közóhajról, a szükséges lépéseket, annak érvényesítése érdekében még kellő időben megtehesse.

Bajtársias szeretettel és üdvözléttel a Szabolcs megyei honvéd egyesület.

Nyíregyházán, január 6. 1896.

Krúdy Gyula
Elnök¹⁵

Id. Krúdy Gyula személyiségvonásaihoz, honvédegyleti tevékenységéhez és nem utolsósorban publicisztikai működéséhez szolgáltatott adatok bizonyosan hozzájárulnak az író-unoka pályakezdésének, életművének jobb megértéséhez.

A hírlapi közlés, a gondolatok nyilvánosság előtti megjelentetése nemcsak a nagyapa jellemzője volt. E területen követte őt fia, ifjú Krúdy Gyula is, az író édesapja. Erről az oldaláról a Krúdy kutatók és elemzők nem szóltak. Így az irodalomtörténet számára is érdekes, eddig az irodalmi közvélemény, szakma előtt sem ismert és meglepő információkkal szolgálhatok róla.

Ifjú Krúdy Gyula a költő, műkedvelő színész, publicista és képviselőjelölt

Már a dolgozat elején is jeleztem, hogy az édesapa megítélése, hatása fia fejlődésére igen el-
lentmondásos s megítélésem szerint eddig lényegében feltáratlan. A nagyapai dicsfény alatt elsikkadt az ifjabbik Gyula irodalmi szárnypróbálgatása.

Katona Béla Krúdy pályakezdését elemző tanulmányában maga is utal az édesapa kritikátlan, egyrészt romantikus vonásokkal felruházó, másrészt túlzásokba bocsátkozó megítélésekre.¹⁶ Az alábbiakban néhány ténnyel szeretném kiegészíteni és pontosítani az idevonatkozó megállapításokat.

¹⁵ SZSZBMÖL XV. 21. I. d. 1848/49-es honvédegylet iratai 1898–1907.

¹⁶ Katona, 1971. 29–30. old.

Az ifjú Krúdy Gyula a megtorlás évében született, komáromi kapituláns honvédszázados ivadék, apja nyomdokain haladva ügyvédi oklevelet szerzett. Ifjúkoráról, pályakezdéséről eddig nem sok adattal rendelkezünk. Általában említik, hogy Nyíregyháza város társadalmi életében nem játszott említésre méltó szerepet.¹⁷ Ennek ellentmondanak a korabeli lapok, amelynek tudósításai alapján azért említésre méltatták.

A költő

A Krúdy családról rendelkezésre álló adatokból tudjuk, hogy az író édesapja 1874-ben gyermeket várt a család alkalmazásában álló Csákányi Juliska, 17 éves szolgálóleánytól.¹⁸ Maga a tény nem volt ritka eset e korban. Az azonban a polgárisodó Nyíregyháza erkölcsi értékrendjében is ritkaságszámba ment, ahogyan ezt a szerelmet ifjú Krúdy Gyula vállalta. Tudjuk azt, hogy a család megtudva az eseményt elzavarta a szolgálólányt. Viszont nem tudtuk eddig azt, ahogyan erre a 24 éves szabadságharcos hős fia reagált. Hősiesen. Szerelmét nem eltitkolta az elitélő szülők és a bizonyosan megbotránkozó közvélemény előtt, hanem világgá kürtölte azt. Versben fogalmazta meg érzelmeit, s a tiltott szerelem nagy sóhaját a Szabolcs című lap hasábjain keresztül is ország-világ elé tárta.

Sóhaj

*Istenem Teremtőm –
Ugye mint kértelek!...
Ne add! Ne add nekem
Kínzó szerelmedet!*

*És mint a szirt nem ing
A villám fény alatt
Kéblem mindekkorig
Hídeg márvány maradt.*

*De jött a nagy világ
Legszebbik angyala!
S megreszketett szívem
Mely gránit szirt vala!*

*Azóta érzem
Hogy bűnhődöm nagyon!
Óvé csak éjjelem
Óvé csak nappalom.*

*Isten te ki hallod
Imám panaszát
Te tudod legjobban
Szerelmem nagyságát! –*

*Hallgasd meg azokat
Hogy angyalod engem:
Miképp én őt, olyan
Igazán szeressen!*

Ifj. Krúdy Gyula¹⁹

Bizony a gránitszirtet is mozgásra kényszerítő legszebb angyal szerelmének viszonzásában megingathatatlan gránitsziklaként állta a szülők és környezete tomboló viharait. Segítségül Istenhez és az angyalokhoz fordul. Nem túlzás, ha úgy fogalmazunk, e cselekedetével oly tettet valósított meg, amelylyel édesapja szabadságharcos tettei sem érnek fel.

Az ifjú Krúdy költői megnyilvánulására van más adat is. Ugyanebben az évben az előbbi verset megelőzően tette közzé, szintén a fenti lap hasábjain, alábbi költeményét, amely arról tanúskodik, hogy a fiatal poéta az őt körülvevő és szerelme miatt megvető világban csak akkor maradhat talpon, ha az ábrándos szép költőiséggel felhagy, s a realitások talaján marad. E vers egy életszakasz, a minden bizonytalansággal felhőtlen ifjúkor lezárásának, s vele együtt s költészet mezejére tett kirándulás befejezésének tanúbizonysága is. Ha az időrendet tekintjük e vers ismeretében, megalapozottan állíthatjuk, hogy szerelmes verse egy olyan szerem tudatos vállalása volt, amelyet az akkori társadalom mindenoldalú megosztottsága, erkölcsse nem tolerált.

Múltam könyve...

*Múltam könyve emlékezet,
Mennyi minden van te benned;...
Éltem bújja és öröme,
Lapjaira följegyezve.
Gyermekkori szende álmok!
Rózsaberek...madárdalok!
Csalfa színű tündér képek,
Mily hűtlenül ettűnének!!
Holdvilágos csendes este!
Csillagos ég!...pásztor zene!*

*Ábrándos szép költőiség,
Szióruvány volt!!!... semmi egyéb.
Andalító bűv szerelem!
Isteni kéj!...s vad gyötrellem!
Csalóka fény! Éber álom!
Amely kint hoz tündér szárnyon.
Képzeldőni és csalódni!
Ezzel van az élet teli;
S a halál is, ugyan mi más?!
Mint elmúló vég csalódás!...*

Ifj. Krúdy Gyula²⁰

¹⁷ Uo. 30. old.

¹⁸ Uo. 32. old.

¹⁹ Szabolcs, 1874. június 7. 23. sz.

²⁰ Szabolcs, 1874. március 8. 10. sz.

Az apa ifjúkori párvalasztása újabb hőst teremtett a nemesi ősoktól származó Krúdy családban. Igaz ugyan az érintett ifjú és hosszú ideig élettársi kapcsolatra kényszerített szerelme, majd 1895-től felesége, valamint a család többi tagja ezt másként élték át. A fenti adatok ismeretében igen érdekes tényként könyvelhetjük el, hogy a családi akaratnak ellenszegülő ifjú Krúdy a következő évben, mint műkedvelő színész is bemutatkozott.

A műkedvelő színész

Nyíregyházán 1832-től működött műkedvelő színjátszó kör. Az alapszabállyal rendelkező egyesület igen fontos szerepet töltött be a közsínházzal és színtársulattal nem rendelkező város, színtársulatokat nélkülöző időszakában. Kultúraközvetítő, szórakozást és jótékony célokat szolgáló működése nagy becsületnek örvendett megalakulásától a XIX. század végéig. Nyíregyháza fiatalága körében megtisztelő volt e társulat tagjának lenni és még inkább működő tagként, műkedvelő színészként bemutatkozni. Eppen erre az időszakra esett a 300. előadás megszervezése és előadása. Ekkor és ebben a társulatban bontogatta szárnyait Eszékly Emma, a később országos ismeretségre szert tett nyíregyházi színésznő. Itt alakította hűres cigány szerepeit a pályája elején maga is színészként működő nyomdavezető, lapszerkesztő és író, a nyíregyházi hírlapirodalom megteremtésében jelentős szerepet játszó, csákvári születésű Angyal Gyula.

1875 májusában arról tudósított a Szabolcs című lap, hogy a városban élő ekkor már 25 éves ifjú Krúdy Gyula ügyvéd a nyíregyházi műkedvelők két darabjában is játszott. „Miniszterelnök bálja” és a „Becsületszó” volt az előadott két darab, amelyeknek bemutatására április 24-én került sor. Műkedvelő partnerei az újság tudósítása szerint az alábbiak voltak: Csákváry N., Görgey Józsefné úrnő, Dillenberger Adél k[is] a[sszony], Fehérváry Ottó, Maurer Károly, Váci Gyula, Velenczey István, Hoffer Frigyes, Erdélyi Antal, Kaffka Ilon k[is] a[sszony], Kralovánszky Mari k[is] a[sszony].²¹ A fenti tény alapján valószínűsíthető az is, hogy nemcsak egyetlen alkalommal vett részt kortárs nyíregyházi fiatalokkal együtt műkedvelő előadások színrevitelében.

A publicista

E korban sem volt általános gyakorlat az ügyvédek részéről tollat ragadni, s valamilyen közügy érdekében a nyilvánosság eszközén, a sajtón keresztül vitatkozni, felhívással fordulni. Ifjú Krúdy Gyula a nyíregyházi római katolikus hitközség iskolaszéki tisztelt tagjait szólította meg a Szabolcsmegyei Közlöny hasábjain 1876-ban.²² Nem volt gyakori a sajtóbeli jelentkezése. Legközelebb a nyolcvanas években jelentkezett publicisztikai írásokkal. 1883-ban ügyvédi munkája tapasztalataiból kiindulva „Válopereink” címmel fogalmazta meg véleményét. 1886-ban a büdöszentmihályi népbank ügyében kibontakozott sajtóvitában fejtette ki álláspontját.²³

Tehát az a zárkózottság, amelyet róla a Krúdy kutatók állítanak a fenti tények figyelembevételével értelmezhető.

A képviselőjelölt

Katona Béla Krúdy Gyula pályakezdése című művében az apa politikai szerepvállalásáról a következőket állítja: „Egyesek politikai szereplését túlozzák el, tudni vélik, hogy kétszer is fellépett képviselőnek.”²⁴ Más helyütt: „A politikában is mérsékelt elveket vallott, irtózott a szélsőségektől. Apponyi és Horánszky nemzeti pártjával rokonszenvezett, politikai szereplésre azonban nem pályázott. A 80-as, 90-es évek képviselőválasztásairól szóló beszámolók nem is említik a nevét.” Nos e kérdésben Kelemen Lászlónak és Olty Antalnak kell igazat adni, mert ifjabb Krúdy Gyula, Nyíregyháza viriliztáinak egyike valóban indult az országgyűlési képviselő választásokon. No nem Nyíregyházán, hanem a tiszalóki választókerületben.

²¹ Szabolcs, 1875. május 2. 19. sz.

²² Szabolcsmegyei Közlöny, 1876. november 28. 14. sz.

²³ Nyírvidék, 1888. augusztus 12. 33. sz.

²⁴ Katona, 1971. 29. old.

Versenyársai az 1896. évi választások alkalmával a tiszaezslári perben elhíresült és több cikluson keresztül képviselői megbízást szerzett Ónody Géza, valamint a választást megnyerő Kornis Ferenc voltak.²⁵ E tény alapján valószínűsíthető a második indulás is, amely 1892 januárjában lehetett. Szomjas József, Ónody Géza mellett ő lehetett a harmadik jelölt. Sajnos erről a választásról szóló megyei iratok elvesztek.

Legifjabb Krúdy Gyula, a pályakezdő író

E cím alatt néhány olyan tény és epizódot kívánok bemutatni, amelyek hozzájárulhatnak a pályakezdő nyíregyházi író árnyaltabb, realistább megítéléséhez.

Krúdy-kutatók a családi és egyéb visszaemlékezések mellett leggyakrabban a Nyíregyházi Hírlapot emlegetik, amely 1892–1894 között jelent meg Krúdy egyik főgimnáziuma tanára, Porubszky Pál szerkesztésében, s volt első novelláinak rendszeres közlője az 1894-es évben. A színvonalasan és igényesen szerkesztett s az irodalomhoz közelebb álló lap mellett már több mint tízéves múltira visszatekintő hetilap, a Nyírvidék volt az, amely még teret nyújthatott Nyíregyházán egy olyan rámenős ifjú tehetségnek, mint a legifjabb Krúdy is volt.

Nem is hagyta ki a lehetőséget. 1893-ban jelentkezett a lap nagy tekintélynek örvendő szerkesztőjénél, aki maga is rendszeresen közölt elbeszéléseket, mindamellett, hogy fő műfajának a publicisztika volt tekinthető. Egyik szerkesztőségi üzenetben az alábbiak olvashatók: „Legifjabb K. Gy. úrnak, Helyben. Nézze, kérem, az ön ortográfiája szerint zongor-áznak és süveg-eznek. Ismétlő iskolások, de még felnőttek iskoláztatására mi nem vállalkozunk.” E közleményből az derül ki, hogy jelentkezett a lapnál, de annak főszerkesztője nem vállalt fel olyan feladatokat, amelyeket a Nyíregyházi Hírlapnál Porubszky Pál, főgimnáziumi tanár megtett.

A legifjabb Krúdy azonban nem csak a nyelvhelyességgel bosszantotta Inczedy főszerkesztőt. 1892–1893-ban néhány főgimnáziumi diáktársával megalapította a Nyíregyházi Sajtóiroda nevű vállalkozást s dömpingszerűen látták el a fővárosi lapokat nyíregyházi és szabolcsi hírekkel. Az írói babérokra törekvő Krúdy és társai bizony sokszor közöltek a valóságot nélkülöző, fantáziaszülte híreket szűkebb páttriájukról. A fővárosi lapokat helyben olvasó emberek gyakran ütköztek meg egy-egy hír valótlanosságán. A sajtó szerepét komolyan vevő Nyírvidék főszerkesztője bosszankodott is eleget. 1894-ben már előtte is világossá vált, hogy „...a nyíregyházi főgimnázium 7. és 8. osztályainak egy pár kevéssé kitűnő tanulója követi el ezeket a hazug megrovási kalandokat.” Meg is tett mindent annak érdekében, hogy a fővárosi kartársakat ráébressze a turpisságra. Ez derül ki a Nyírvidék című lapban „Nyíregyházi sajtóiroda” címmel közzétett szerkesztőségi cikk alábbi részletéből is: „Hát ez a nagyhangú iroda tekintélye szörnyen megcsorbult lapunk barátjának felvilágosítása folytán. A vállalkozó szellemű tagjai a »sajtóirodának« pedig egyelőre okosabban teszik, ha megtanulják a »rana ruptát« meg a »cicóniát« declinálni, mindezek fölött pedig a helyesírás ellen elkövetett főbenjáró bűneiket igyekezzenek levezekelni. Hanem ez aztán nagyon komoly tanács.”²⁶

A fenti idézetekből az derül ki, hogy a lelkesült irodalmárok bizony nem voltak birtokában a nyelvtudományok egészének. Ennek ellenére a szigorú főszerkesztő hírt adott lapjában a főgimnázium Bessenyei körének záró közgyűléséről, amelyben a pályázatok értékelése is történt. Az öt pályadíjnyertes dolgozat szerzői között ott volt a VIII. osztályos Krúdy Gyula is.²⁷

A három Krúdyról fentiekben bemutatott néhány adat, új ismeret valószínűleg árnyaltabbá teszi a pályakezdő Krúdy Gyula megismerését.

Tóth Sándor

²⁵ Nyírvidék, 1896. október 25. 43. sz.

²⁶ Nyírvidék, 1894. december 2. 48. sz.

²⁷ Nyírvidék, 1894. június 10. 23. sz.